

Aggression levels of hearing impaired athletes: A comparison on individual and team sports

İşitme engelli sporcuların saldırganlık düzeyleri: Bireysel ve takım sporu üzerine bir karşılaştırma¹

Meltem Işık²
İbrahim Kılıç³
Kübra Aksoy⁴

Abstract

In hearing-impaired children, the opportunities for sportive activities from early childhood period are important for the development of physical and social skills. The purpose of this study was to determine the level of aggressiveness in hearing impaired athletes who perform individual and team sports. The sample of the research was consisted 109 hearing-impaired athletes participating in Hearing Impaired Basketball (n= 64) and Taekwondo (n=45) players Turkey Championship in 2016. A five-point Likert type Buss-Perry aggression scale was used as the data collection technique in the study. In the analysis of the data obtained in the study, descriptive statistics as well as independent t test and pearson correlation analysis were used. According to the results of this research; It was found that the level of aggression of hearing-impaired basketball players is higher than taekwondo players. It was also found that there was a negative correlation between age and aggression levels. As a result; It has been found that the levels of hostility subscales and general aggression levels of hearing impaired team sports athletes are higher than individual sports athletes.

Özet

İşitme engelli çocuklarda, erken dönemden itibaren süren sportif etkinlik olanakları fiziksel ve sosyal becerilerin gelişmesi açısından önemli görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, bireysel ve takım sporu yapan işitme engelli sporcuların, saldırganlık düzeylerinin belirlenmesidir. Araştırmanın örneklemini, 2016 yılında İşitme Engelliler Basketbol (n= 64) ve Taekwondo (n= 45) Türkiye Şampiyonasına katılan toplam 109 işitme engelli sporcu oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak, 5'li likert tipi Buss-Perry saldırganlık ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra, independent t testi ve pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; işitme engelli basketbol oynayanların saldırganlık düzeyinin taekwondo sporu yapanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yaş ile saldırganlık düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak; işitme engelli basketbolcuların düşmanlık alt ölçek ortalamaları ile genel saldırganlık düzeylerinin taekwondoculara nazaran daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

¹ Bu çalışma, 3. Uluslararası Spor Bilimleri, Turizm ve Rekreasyon Öğrenci Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur. Gaziantep Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu/Türkiye, 27-29 Mayıs 2016.

² Ph.D., Afyon Kocatepe University, School of Physical Education and Sports, isik.meltem79@gmail.com

³ Associate Professor, Afyon Kocatepe University, Department of Biostatistics, kilicibrahim@hotmail.com

⁴ Bachelor of P.E.S.S, Afyon Kocatepe University, School of Physical Education and Sports, kbraaksy1192@gmail.com

Keywords: Hearing impaired athletes; **Anahtar Kelimeler:** İşitme engelli sporcular; aggression; basketball; taekwondo. saldırganlık; basketbol; taekwondo.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Giriş

Bütün davranışlar öğrenme sürecinin bir sonucudur ve işitme engelli bireylerde bu süreç işiten bireylere göre daha zor ve daha fazla çaba gerektiren bir durumdur. Bu nedenle engelli birey yaşamının her döneminde uyum sağlamada karşılaştığı problemler ile sonuçlanan yaşam deneyimleri kazanmaktadır (Özsoy ve ark., 1998). Dolayısıyla bu bireylerin, işitme duyusunda oluşan bir hasar ya da yetersizlik, çevrelerine uyum güçlüğü çekmelerine, kendilerine dönük ve çevrelerine karşı ilgisiz, olaylara tepkisiz kalmalarına neden olmaktadır. İşitme engelli bireyin sahip olduğu engel, işiten bireylerle iletişim kurmasını güçleştirir (Dalgıç, 1996). Bu yüzden birey işitme problemi olmayan yaşlıları ile iletişim kurmak yerine işitme engeli olan yaşlıları ile iletişim kurmayı tercih ederek sosyalleşmeyle de ilgili problemler yaşar (Tiryaki, 2000). Coll ve ark. (2009), işitme engeli olan gençlerin sosyalleşme ve uyum sağlama, çevresindeki kişilere karşı asabiyet, mala zarar verme, kurallara itaat etmeme gibi konularda, işitme problemi olmayan kişilere göre psikolojik açıdan daha sıkıntılı davranışlar gösterdiklerini belirtmişlerdir. Konter (2006), saldırganlığı öfke, düşmanlık, mücadele etmek, engellenmek ve korku durumlarından kaynaklanan ve karşısındakine, zarar vermeyi, onun önünü kesmeyi ve ona engel olmayı ya da kendini korumak için fiziksel, sözel ve sembolik bakımdan sergilenen davranış olarak tanımlamıştır. Sporda saldırganlık ise, sportif yarışma esnasında sporcu, antrenör ve seyirci gibi öğelerden bir veya birkaçının psikolojik, biyolojik veya çevresel faktörlerin etkisiyle kuralların dışına çıkarak, karşısındakine zarar vermek düşüncesiyle sözel ya da fiziksel eylemler olarak tanımlanabilir (Acet, 2005). Saldırganlık ve nedenleri konusundaki kuramlar iki başlıkta incelenmektedir. Bunlardan birincisi, içgüdü kuramcıları ki saldırganlığı dürtülerle açıklar diğeri ise davranışçı kuramlardır bunlar da saldırganlığı, öğrenme kuramları engellenme, pekiştirme ve sosyal öğrenme kuramları ile açıklamaktadır (Güner, 2007). Freud saldırganlığı, içgüdüden kaynaklı olarak ortaya çıkan ve saldırı davranışlarının doğuştan gelen bir eylem olduğu şeklinde tanımlamaktadır. Dollard, Miller, Mowrer ve Sears 1939'da engellenmenin, saldırganlığın ortaya çıkmasının nedeni olduğunu ortaya atan ilk araştırmacılarıdır (Atkinson ve ark.1995). Nöro-biyolojik kurama göre saldırgan hareketler organizmanın farklı bölgelerindeki niteliklere göre belirlenir. Özellikle beynin saldırgan davranışların sergilenmesinde belirleyici olduğu düşüncesini savunur (Atkinson ve ark., 2002). Sosyal öğrenme kuramı, Bandura tarafından 1960'lı yıllarda geliştirilmiştir. Bandura'ya göre öğrenmenin önemli bir boyutu başkalarının davranışlarını gözlemleyerek gerçekleşir. Örneğin annenin veya babanın öfkeli ve saldırgan davranışlarını gözleyen çocuklar bu davranışları kazanabilir. Akranlarına, kardeşlerine saldırgan tavır ve davranışlar geliştirirler. Bireyin biliş yapısı ve düşünceleri, onun davranışlarını kontrol etmesini sağlar (Aydın, 2005).

Saldırganlık, belirlenen hedefe yönelik davranışların engellenmesi veya başarılı olamama gibi durumların yol açtığı tepkilerden sadece bir tanesidir. Bu nedenle spor, engelli bireylerin topluma olan uyumlarını sağlayarak sosyalleşmelerine katkıda bulunmak için önemli bir araçtır (Dunn ve Fait, 1997). Birçok çalışmada, bireylerin engel durumu ne olursa olsun beden eğitimi ve spor etkinlikleri sayesinde birçok işte başarılı oldukları, toplumsal kurallara daha istekli uyum sağladıkları, sosyal ve uyumlu davranışlar sergiledikleri belirtilmektedir (Aras,1992; Özer 2001; Ergun, 2003; Yetim, 2014)

İşitme engelli çocuklarda, erken dönemden itibaren devam eden sportif etkinlik olanaklarının fiziksel ve sosyal becerilerin gelişmesinde gerekli iletişim fırsatlarını da sunduğu bildirilmektedir (Ertürk 2003). Ayrıca, sportif etkinliğin kişilik üzerinde, takım sporları açısından ele alındığında işbirliği yapmayı öğretmesi, bireysel sporlar açısından ise kişisel disiplini geliştirmesi ve

saldırganlık dürtülerini doğal yolla ve sosyal kurallar çerçevesinde boşaltmayı öğretmesi bakımından etkilidir (Koruç ve Bayar, 1989). Bu noktada bireysel spor yapan işitme engelli sporcuların saldırganlık düzeylerinin, takım sporu yapan işitme engelli sporculara nazaran daha düşük olması araştırmamızın hipotezini oluşturmaktadır.

Literatürde sporcuların ve/veya normal bireylerin saldırganlık düzeylerini araştıran çalışmalar sayıca çok olmasına rağmen (Gümüş ve ark., 2012; Tavas, 2016), işitme engelli sporcular üzerine yapılan araştırmalar kısıtlıdır (Babaroğlu, 2014). Bu araştırmanın amacı; bireysel spor yapan işitme engelli taekwondocular ile takım sporu yapan işitme engelli basketbolcuların saldırganlık düzeyleri arasındaki farkı tespit etmektir.

Materyal ve Yöntem

Betimsel bir nitelik taşıyan bu araştırmanın örneklemini, 2016 yılında İşitme Engelliler Basketbol ve Taekwondo Türkiye Şampiyonasına katılan; Türkiye'nin farklı illerindeki 30 kulübün, yaşları 14 ile 41 arasında değişen 45 taekwondocu ve 64 basketbolcu olmak üzere toplam 109 işitme engelli sporcu oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan sporculara yaş, cinsiyet, medeni durum, işitme kaybı dB aralığı [Hafif derece (26-40 dB), Orta derece (41-55 dB), orta ileri derece (56-70 dB), ileri derece (71-90 dB), çok ileri derece (91 dB ve ileri)] (Tüfekçioğlu, 2003), spor branşı ve ekonomik durum ile ilgili sorular sorulmuştur. Afyonkarahisar'da gerçekleştirilen İşitme Engelliler Basketbol ve Taekwondo Türkiye Şampiyonası teknik toplantısı'nda, tüm kulüp yöneticileri ve antrenörlere araştırma ile ilgili bilgi verilerek çalışmanın, sporcuların dinlenme zamanlarında yapılacağı, anket sorularının anlaşılmadığı noktada işaret dili bilen kişiler tarafından gerekli açıklamaların yapılacağı bilgisi verilmiştir. Araştırmada, dört alt ölçek (fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve sözel saldırganlık) ve 29 maddeden oluşan 5 aralıklı likert türü bir ölçek olan Buss-Perry saldırganlık ölçeği (Buss ve Perry 1992) kullanılmıştır. Buss-Perry saldırganlık ölçeği yetişkin bireylerde kullanıldığı gibi (Madran, 2014; Öznur ve ark., 2015) işitme engelli yetişkin bireylerde yapılan çalışmalar da mevcuttur (Babaroğlu, 2014). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Madran (2012) tarafından yapılmıştır. Fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke olmak üzere saldırganlığın dört farklı alt ölçeğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Fiziksel saldırganlık alt ölçeği, başkalarına fiziksel olarak zarar verme ile ilişkili 9 soru (13., 8., 2., 11., 25., 16., 29., 22., 5); sözel saldırganlık alt ölçeği, başkalarını sözel yolla incitmeyi içeren 5 soru (27., 6., 21., 14., 4); öfke alt ölçeği, saldırganlığın duygusal boyutunu ölçmeyi hedefleyen 7 soru (19., 28., 1., 18., 9., 23., 12); düşmanlık alt ölçeği ise saldırganlığın bilişsel boyutunu ölçmeyi hedefleyen 8 soru (20., 23., 3., 7., 26., 9., 15., 17) içermektedir. Ölçeğin 9 ve 16 numaralı maddeleri ters kodlanarak puanlanmaktadır. Madran (2012), Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Türkçe formunun güvenilirlik çalışmasında, tüm ölçek için elde edilen alfa değeri 0,85; fiziksel saldırganlık alt boyutu için alfa değeri 0,78; sözel saldırganlık alt boyutu için alfa değeri 0,48; öfke alt boyutu için alfa değeri 0,76; düşmanlık alt boyutu için alfa değeri 0,71 olarak bulmuştur. Yapılan bu çalışmada ise tüm ölçek için elde edilen alfa değeri 0,821; fiziksel saldırganlık için elde edilen alfa değeri 0,735; sözel saldırganlık için elde edilen alfa değeri 0,789; öfke için elde edilen alfa değeri 0,765; düşmanlık için elde edilen alfa değeri 0,724 olarak bulunmuştur. Window için yazılmış SPSS 18.0 programının kullanıldığı çalışmada, elde edilen verilerin analizinde; frekans ve yüzde dağılımı, aritmetik ortalama, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra normallik sınaması Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Normal dağılım gösteren verilerin analizinde gruplar arası karşılaştırmalar için independent samples t testi, nicel değişkenler arasındaki ilişkilerin tespiti için pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan işitme engellilerin bireysel özelliklerine göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Bireysel Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken	Grup	F	%
Yaş	17 ve altı	33	30,3
	18-22	51	46,8
	23-27	13	11,9
	28 ve üzeri	12	11,1
Cinsiyet	Erkek	26	23,9
	Kadın	83	76,1
Medeni Durum	Evli	15	13,8
	Bekar	94	86,2
İşitme Kaybı Derecesi	Hafif işitme kaybı	8	7,3
	Orta İşitme Kaybı	25	22,9
	Orta Derecede Ciddi İşitme Kaybı	41	37,6
	Ciddi İşitme Kaybı	20	18,3
	Derin İşitme Kaybı	15	13,8
Ekonomik Durum	Kötü	6	5,5
	Normal	55	50,4
	İyi	48	44,1
Spor Branşı	Taekwondo	45	41,3
	Basketbol	64	58,7

Tablo 1’e göre, en fazla katılımın 18-22 yaş aralığında olduğu katılımcılar arasında diğer işitme derecelerine göre orta derecede ciddi işitme kaybının daha fazla olduğu ve bu katılımcıların 64’ünün basketbol 45’inin taekwondo sporu yaptığı tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçek ve alt ölçeklere ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri ile güvenilirlik analizine ilişkin Cronbach’s Alpha katsayıları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Araştırmada Kullanılan Ölçek ve Alt Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçek / Alt Ölçekler	Madde Sayısı	\bar{X}	SS	Cronbach’s Alpha
Fiziksel Saldırganlık	9	2,17	0,63	0,735
Öfke	7	2,35	0,69	0,765
Düşmanlık	8	2,64	0,75	0,724
Sözel Saldırganlık	5	2,45	0,75	0,789
Genel	29	2,39	0,55	0,821

Cronbach’s Alpha katsayıları incelendiğinde tamamının araştırmalar için eşik değer kabul edilen 0,70 in üzerinde olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda, yaş ortalaması $20,59 \pm 5,65$ olan işitme engelli bireylerin saldırganlık düzeyi ortalaması orta düzeyin altında hesaplanmıştır. Bununla birlikte, saldırganlık düzeyinin en yüksek olduğu alt ölçeğin “düşmanlık” en düşük olduğu alt ölçeğin ise “fiziksel saldırganlık” olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3'te genel saldırganlık düzeyi ve alt ölçeklerinin branşlara göre karşılaştırılmasına yönelik t testi sonuçları sunulmuştur. Buna göre, taekwondo ve basketbol sporu yapan işitme engelli sporcuların genel saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş olup ($p < 0,05$), ortalamalar incelendiğinde basketbol oynayanların saldırganlık düzeyinin taekwondo sporu yapanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan, taekwondo ve basketbol sporu yapan işitme engelli sporcuların fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken ($p > 0,05$), düşmanlık alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Ortalamalara göre basketbol oynayanların saldırganlık düzeyinin taekwondo sporu yapanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: Saldırganlık Düzeylerinin Branşlara Göre Karşılaştırılması

Ölçek/Alt Ölçekler	Branş	n	\bar{X}	SS	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Taekwondo	45	2,08	0,63	1,160	0,248
	Basketbol	64	2,23	0,63		
Öfke	Taekwondo	45	2,29	0,73	0,699	0,486
	Basketbol	64	2,39	0,66		
Düşmanlık	Taekwondo	45	2,24	0,69	5,022	0,001**
	Basketbol	64	2,91	0,67		
Sözel Saldırganlık	Taekwondo	45	2,41	0,73	0,440	0,661
	Basketbol	64	2,47	0,77		
Genel Saldırganlık	Taekwondo	45	2,24	0,58	2,511	0,014*
	Basketbol	64	2,50	0,50		

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Yaş ile genel saldırganlık ve alt ölçekleri arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon katsayıları Tablo 4'te verilmiştir. Yaş ile genel saldırganlık ve alt ölçekleri arasında (öfke ve sözel saldırganlık alt ölçekleri hariç) anlamlı ve negatif korelasyonlar (ilişkiler) tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Yaş ile öfke ve sözel saldırganlık arasında istatistiksel farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Yaş ile genel saldırganlık düzeyi arasında zayıf ancak anlamlı ve negatif ilişki bulunmuştur. Bu da işitme engelli sporcularda yaşın artmasıyla birlikte saldırganlık düzeyinde azalma olduğunu göstermektedir. Korelasyon katsayıları incelendiğinde ise yaş ile en yüksek ilişkisi bulunan alt ölçeğin düşmanlık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4: Yaş İle Saldırganlık Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	Fiziksel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Sözel Saldırganlık	Genel
Yaş	r -0,194	-0,141	-0,323	-0,088	-0,255
	p 0,043*	0,143	0,001**	0,363	0,007**
	n 109	109	109	109	109

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Tartışma

Öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakini durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen, olmazsa zarar vermeyi, fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranış olarak tanımlanan saldırganlık'ın (Budak, 2000) spor içindeki varlığı branşlarla da ilgili olabilmektedir. Örneğin, çok fazla temas gerektiren bireysel mücadele sporlarının kurallarını bilmeyen izleyiciler, mücadele sırasında ortaya konulan performansı saldırgan davranış olarak algılayabilirler. Diğer yandan bireysel mücadele sporlarında

uygulanan teknik hareketler fiziksel temasa belirli ölçülerde izin veren takım sporları için uygulandığında ve tekrar edildiğinde cezai uygulama gerektirmektedir. Diğer yandan, saldırganlığın sergilenmesine fırsat tanıyan ve saldırganlık izlenimi veren hareketler en sık bireysel mücadele sporlarında yer alırken beden temasına belirli ölçülerde izin veren ve top ile oynanan takım sporları saldırganlığın öne çıkmasında ikinci sırada yer almaktadır (Özerkan, 2004: 146).

Bu bağlamda yapılan çalışmanın amacı; bireysel spor yapan işitme engelli taekwondocular ile takım sporu yapan işitme engelli basketbolcuların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesidir.

Yapılan çalışmada, işitme engelli bireylerin saldırganlık düzeyi ortalaması 5'li Likert derecelemesinde 3 olan orta düzeyin altında olduğu saptanmıştır. Ayrıca, saldırganlık düzeyinin en yüksek olduğu ölçeğin “düşmanlık” en düşük olduğu alt ölçeğin ise “fiziksel saldırganlık” olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Düşmanlık alt ölçeğinin yüksek olması, işitenler Dünya'sında işitme problemi yaşayan kişilerin yaşamın birçok alanında kendilerini ifade edememesi ve/veya verilen hizmetlerden tam anlamıyla yararlanamaması şeklinde yorumlanabilirken fiziksel saldırganlık düzeyinin daha düşük olması ise sporun dışsal etkenlerin yol açtığı stres ve saldırganlığın azaltılmasında etkili olduğu şeklinde açıklanabilir. Timur (2016), işitme engelli bireylerin engel grupları içinde iletişimsel anlamda en fazla sorun yaşayan grup olduğunu ve dil kısıtlılığının işitme engellilerin psikolojileri üzerinde yansımaları olabileceğini bildirmiştir. Aynı zamanda iyi bir yaşam kalitesi oluşturabilmek için birincil öneme sahip olan iletişim kurabilme becerisini sağlamada işitme engelli bireylerin ciddi oranda olumsuz yönde etkilendikleri ifade edilmiştir (Erikson ve Carlsson, 1991; Way ve Robinson, 2003). Çünkü işitme kaybının şiddeti ve süresi arttıkça, uyarıcı eksikliği ve stres düzeyi de artmaktadır (Erikson ve Carlsson, 1991; Faigenbaum, 2000; Signer ve diğ., 1990; Singerman ve diğ., 1980).

Bu çalışmada bireysel (taekwondo) ve takım sporu (basketbol) yapan işitme engelli sporcuların saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (Tablo 3). Basketbol sporu yapan işitme engelli sporcuların saldırganlık düzeyinin taekwondo sporu yapan işitme engelli sporculara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum basketbol sporuyla uğraşan işitme engelli sporcuların saldırgan eylemlerde bulunma imkânının, taekwondo sporu ile uğraşan işitme engelli sporculara göre daha fazla olması şeklinde düşünülebilir.

Literatür incelendiğinde, işiten sporculara yönelik saldırganlık üzerine çok fazla çalışma olmasına karşın işitme engelli sporcuların saldırganlık düzeyleri üzerine pek fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Conroy ve ark. (2001) takım sporuyla uğraşan sporcularda, yakalanma riski olmadığı sürece saldırgan davranışların daha sık kabul gördüğünü belirtmişlerdir. Maxwell (2004) yaptığı çalışmada bireysel sporlarla uğraşan bireylerde, takım sporuyla uğraşanlara göre daha az sıklıkta saldırganlık eğilimi görüldüğünü saptamıştır. Yapılan başka bir çalışmada da bireysel sporlarda daha düşük seviyede saldırganlık ve öfke görülmüştür (Maxwell ve diğ., 2009). Ramazanoğlu ve ark. (2002), futbol ile taekwondo branşlarındaki sporcuların saldırganlık düzeylerini karşılaştırdıkları çalışmada taekwondo branşındaki sporcuların futbolculara göre daha az saldırganlık eğiliminde olduğunu bildirmişlerdir. Diğer yandan, Kafalı ve ark. (2017), takım sporu (basketbol ve hentbol) yapan bireylerin fiziksel saldırganlık, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzey ortalamalarının bireysel spor (atletizm) yapan bireylere göre daha düşük olduğu, Tutkun ve ark. (2010), bireysel (yüzme, güreş, teakwando) spor yapanların takım (futbol, voleybol, basketbol) sporu yapanlara göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Dalkılıç ve ark. (2013), bireysel mücadele (boks ve güreş) sporcularının takım (voleybol, futbol ve hentbol) sporcularına göre saldırganlık ortalamalarının daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Yine, Tekin ve ark. (2011) temas gerektiren spor branşlarında genel saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olacağını belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi elde edilen bulgulara benzer çalışmalar olduğu gibi farklı sonuçlara ulaşan çalışmalarda vardır.

Araştırmamızda işitme engelli bireylerin yaşları arttıkça saldırganlık düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir. Bu durum yaş ile birlikte kişilerin karşılaştıkları problemlerle baş edebilme becerilerinin de arttığı şeklinde yorumlanabilir. Harris ve Bohnhoff (1996), yetişkinlerde yaş ile genel saldırganlık ve özellikle düşmanlık alt ölçeği arasında negatif ilişki olduğunu ve yaş ilerledikçe

saldırgan bir tutum dışında alternatif yollar denendiğini, ayrıca kışkırtıcı durumlarla daha iyi baş edilebildiğini, böylece saldırganlıkta bir azalma olduğunu belirtmişlerdir. Yine, Dalkılıç ve ark.(2013) çalışmalarında, yaşları 15 ile 19 arasında olan sporcuların saldırganlık eğilimlerinin, 20 yaş ve üzeri olan sporculardan daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Sonuç olarak; Basketbol sporu yapan işitme engelli sporcuların saldırganlık düzeyinin taekwondo sporu yapan işitme engelli sporculara göre daha yüksek olduğu ve işitme engelli bireylerin yaşlarının arttıkça saldırganlık düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda ve çalışma sonuçlarına dayanarak işitme engelli bireylerin küçük yaşlarda taekwondo sporu gibi bireysel sporlara yönlendirilmesinin saldırganlık düzeyini azaltabileceği söylenebilir. Erken yaşta edinilen spor disiplini (başarı için planlı çalışmak ve yaşam tarzına dikkat etmek gibi) ve terbiyesinin (kurallara uymak, rakibine saygı duymak gibi) yaşam biçimi haline getirilmesi ve ilerleyen yaşlarla birlikte sportif aktivitelere devam edilmesi olumsuz hayat koşulları ile daha iyi mücadele edilmesini sağlayabilecektir.

Kaynaklar

- Acet M. (2005). Sporda Saldırganlık ve Şiddet. İstanbul, Morpa Yayınları, 55-56.
- Aras N. (1992). Özel eğitime muhtaç kişiler ve beden eğitimi spor, Çağdaş Eğitim, (180), 3-21.
- Atkinson RL, Atkinson RC, Smith EE, Bem DJ, Hoeksema S.M.(1995). Psikolojiye giriş (Çev. Alogan Y.). Arkadaş Yayınları. İstanbul.
- Atkinson R, Richard C. A, Smith, E, Bem D.J & Hoeksema, S.N. (2002).Psikolojiye giriş. Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Aydın B. (2005). Çocuk ve ergen psikolojisi. İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.
- Babaroğlu, A. (2014). Effect of hearing impaired on children's aggressive behavior. International Journal of Psychology and Behavioral Sciences, 4(5), 179-188.
- Bandura, A., Lipsher, D. H., & Miller, P. E. (1960). Psychotherapists approach-avoidance reactions to patients' expressions of hostility. Journal of Consulting Psychology, 24(1), 1.
- Budak, S. (2000). "Psikoloji sözlüğü" Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buss AH, Perry M. (1992). The Aggression Questionnaire, J Pers Soc Psych 63: 452-9.
- Coll KM, Cutler M.M, Thobro P, Haas R, Powell S. (2009). "An exploratory study of psychosocial risk behaviors of adolescents who are deaf or hard of hearing: comparisons and recommendations". Amerikan Annals of the Deaf. Volüme 154, Numara 1, Spring, pp. 30-35.
- Conroy D. E, Silva J. M, Newcomer R. R, Walker B. W. & Johnson M. S. (2001). "Personal and participatory socializers of the perceived legitimacy of aggressive behavior in sport". Aggressive Behavior, 27(6), 405-418.
- Dalgıç G. (1996). "İşitme engelinin önlenmesi ve erken tanısında sağlık elemanlarına öneriler". Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Dalkılıç M., Mamak H., Ramazanoglu, F., Kumartasli, M., Akdagcık, I. U., & Cenkli, A. (2013). The analysis of the aggression oriented tendencies of the sportsmen active in different sports branches. Journal of Education and Sociology, 4(2), 109-113.
- Demirtaş Madran, H. A., Ferligül Çakılcı, E. (2014). Çok oyunculu çevrimiçi video oyunu oynayan bireylerde video oyunu bağımlılığı ve saldırganlık. Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi, 15(2).
- Dunn JM, ve Fait H. (1997). "Special physical education: adapted, individualized, developmental" Seventh Edition, Iowa Dubuque Brown& Benchmark, 22,
- Ergun, N.,(2003) Bedensel Engelli Çocuk ve Spor. Çoluk Çocuk Dergisi. 5: 26: 50.
- Eriksson-Mangold, M., & Carlsson, S. G. (1991). Psychological and somatic distress in relation to perceived hearing disability, hearing handicap, and hearing measurements. Journal of psychosomatic research, 35(6), 729-740.
- Ertürk B. (2003). "İşitme engelli çocukların ailelerine öneriler". Ankara, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.
- Faigenbaum AD.(2000). Strength training for children and adolescents. Clin Sports Med;19:593-619.
- Gümüş, H., Yetim, A. A., Tortop, Y., & Işık, Ö. (2014). Bireysel temas gerektiren mücadele sporlarından muay-thai ve güreş sporcularının saldırganlık davranışlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. SSTB International Refereed Academic Journal of Sports, Health & Medical Sciences, 12(4).

- Işık, M., Kılıç, İ., & Aksoy, K. (2017). İşitme engelli sporcuların saldırganlık düzeyleri: Bireysel ve takım sporu üzerine bir karşılaştırma. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3221-3229. doi:[10.14687/jhs.v14i4.4832](https://doi.org/10.14687/jhs.v14i4.4832)
- Güner İ. (2007). çatışma çözme becerilerinin geliştirmeye yönelik grup rehberliğinin lise öğrencilerinin saldırganlık ve problem çözme becerileri üzerine etkisi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikoloji Danışma Ve Rehberlik Bilim Dalı/Malatya.
- Harris M.B. ve Bohnhoff K.K. (1996). "Gender and aggression: personal aggressiveness", *Sex Roles*, 35, 27-41.
- Kafalı, S., Hünkar, İ., Keçeci, O., & Demiray, E. (2017). Bireysel spor ve takım sporu yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin araştırılması. *Journal of International Social Research*, 10(50).
- Konter E.(2006). Spor psikolojisi el kitabı. Nobel basımevi. s:123. Ankara.
- Koruç, Z., Bayar P. (1989). Sporun kişilik üzerine etkileri araştırma raporu, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, SESAM, Ankara.
- Madran Demirtaş A.,(2012). "Buss-Perry saldırganlık ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması". *Türk Psikiyatri Dergisi*;24(2).
- Madran Demirtaş H. A., & Ferligül Çakılcı, E. (2014). Çok oyunculu çevrimiçi video oyunu oynayan bireylerde video oyunu bağımlılığı ve saldırganlık. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 15(2).
- Maxwell J .P., (2004). "Anger Rumination: An antecedent of athlete aggression?". *Psychology of Sport and Exercise*, 5, 279-289.
- Maxwell J. P, Visek A. J, Moores E. (2009). "Anger and perceived legitimacy of aggression in male Hong Kong chinese athletes: Effects of type of sport and level of competition". *Psychology of Sport and Exercise*, 10, 289-296.
- Özer, D.S. (2001). Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özerkan, K. N. (2004). "Spor psikolojisine giriş" Nobel Yayınları, Ankara.
- Öznur, T., Toygar, M., Öznur, H., Aydemir, E., Alper, M., Garip, B., ve Balıbey, H. (2015). Travma sonrası stres bozukluğu olgularında uyku kalitesi ile saldırganlık düzeyinin ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(6).
- Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S. (1998). Özel eğitime giriş: özel eğitime muhtaç çocuklar. Ankara: Karatepe.
- Ramazanoglu F, Canikli A, Saygın Ö. (2002). "Futbolcular ile taekwondocuların saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması". *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, cilt:4, s:2.
- Signer SF, Van Ness PC, Davis RJ. (1990). Capgras's Syndrom associated with sensory loss. *West J Med*; 152:719-20.
- Singerman B, Riender E, Folstein M.(1980). Emotional disturbance in hearing clinic patients. *B.J. Psychiatry*; 137:58-62.
- Tavas, B. (2016). İç güvenlik hizmetlerinde çalışanların liderlik algısı ile saldırganlık tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 9(43), 2092-2097.
- Tekin A. ve Eliöz M. (2011). "Kick-Boksörlerin çeşitli değişkenlere göre öfke ve saldırganlık düzeylerinin araştırılması". *Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi*, 4 (1), s. 34-48.
- Timur, A. İ. (2016). İşitme engelli bireylerde dil kullanımı ile depresyon arasındaki ilişkide saldırganlık eğiliminin etkisi: bir yapısal eşitlik modellemesi çalışması. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Tiryaki S. (2000). "Spor psikolojisi, kavramlar, kuramlar ve uygulama". Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara. s: 150-160.
- Tutkun, E., Güner, B. Ç., Ağaoglu, S. A., & Soslu, R. (2010). Takım sporları ve bireysel sporları yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1).
- Tüfekçioğlu, U. (2003). İşitme, konuşma ve görme sorunları olan çocukların eğitimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Way, N., & Robinson, M. G. (2003). A longitudinal study of the effects of family, friends, and school experiences on the psychological adjustment of ethnic minority, low-SES adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18(4), 324-346.
- Yetim A.(2014). Engelliler Sporuna Sosyolojik Yaklaşım. 2nd International Physical Education and Sports Congress For The Disabled.s:3-9, Batman.

Extended English Abstract

Damage or failure in the auditory sense can cause individuals to have difficulty adapting to their environment, become introverted, lose interest in their surroundings and remain unresponsive to events. The impairment that a hearing impaired person has, will make it difficult for them to establish communication with hearing individuals (Dalgıç, 1996). Coll et al. (2009) pointed out that young people with hearing impairments display more psychologically risky behavior concerning socializing, adapting, needing structure, being irritable towards people or animals, damaging property and violating rules; compared to hearing people. Aggression is only one of these reactions, prevention of intentional behavior and failure cases can lead to various reactions. For this reason, it is used as a sporting tool to help people with disabilities achieve collective harmonization, to accelerate this process and to contribute to socialization (Dunn ve Fait, 1997). It is stated that in hearing impaired children sports events that continue from a very early age provide necessary communication opportunities to develop physical and social skills (Ertürk 2003). It also teaches you to cooperate when sporting activity is addressed in terms of personality, team sports. In terms of individual sports, it is influential in the development of personal discipline and in the teaching of offending aggression naturally and in accordance with social rules (Koruç ve Bayar, 1989). In this context the aggression level of hearing impaired athletes that do individual sports being less compared to hearing impaired athletes who do team sports comprises the hypothesis of our study.

The sampling of the study is comprised of 45 taekwondo athletes and 64 basketball players between the age of 14 and 41 from 30 different clubs in different provinces of Turkey who have participated in the 2016 Hearing Impaired Basketball and Taekwondo Championship of Turkey, for a total of 109 hearing impaired athletes. In current study, aggression scale developed by Buss and Perry (1992) was used. This scale consisted four subscale (physical aggression, anger, hostility and verbal aggression) which is a 5 point likert type scale comprised of 29 items, was used. The Turkish validity and reliability study on this scale performed by Madran (2012). The SPSS 18.0 program was used in the analysis of obtained data. In addition to definitive statistics like frequency and percentage distribution, arithmetic average and standard deviation to analyze the obtained data; the normalcy testing was examined with the Kolmogorov-Smirnov test. In this scope independent samples t testing was used for comparing between groups and the Pearson correlation analysis was used to determine relations between quantitative variables.

According to the results of this study; it was found that the level of aggression of hearing-impaired basketball players is higher than that of taekwondo sportsmen. Conroy et al. (2001) have said that as long as there is no risk of getting caught aggressive behavior is more accepted among athletes in team sports. In the study done by Maxwell (2004) it was determined that the tendency to be aggressive was less frequent among individuals involved in individual sports compared to those involved in team sports. Another study showed that there are lower levels of aggression and anger in individual sports (Maxwell, Visek, Moores, 2009). As you can see, the findings are similar to those found in studies and they are in studies that reach different results. Kafalı et al. (2017) found that team athletes had lower levels of physical aggression, hostility, and total aggression than individual athletes. Dalkılıç et al. (2013) found that individual combat athletes had higher aggression averages than team athletes.

It was also found that there was a negative correlation between age and aggression level. In our study, it was determined that as ages of hearing-impaired individuals increase, aggression levels decrease. Harris and Bohnhoff (1996) have determined that there is a negative relation between the general aggression that comes with age and especially the hostility subscale in adults and as age advances alternative approaches to aggression are tried and provocative situations are handled better, thus aggression decreases. Dalkılıç et al. (2013) found that aggression tendencies of athletes aged between 15 and 19 were higher than those aged over 20 years.

As a result; Hearing impaired individuals should be directed to individual sports, especially at an early age. It is also suggested that sportive activities should be continued at a later age in order to make sportive discipline and decency in the early life a way of life.